

בגרות (סיפור)

"בגרות" נכתב ב־1981, ולא פורסם. העבודה עליו לא הסתיימה, והוא שימש את לזין ב־1988 לכתיבת הקומדיה "הופס והופלה", שהוצגה ב"הבימה" ב־1989, בבימויו של אורי פסטר, אחרי שזה ערך שינויים מפליגים בטקסט למורת רוחו הגדולה מאוד של המחבר. המחזה השלם מופיע בכרך "הזונה מאוהיו ואחרים" (1996), ומומלץ מאוד לקוראו. הוא מצחיק מאוד.

י.ל.

בגרות

תענוג מיני קטן

הנה מאורע מדהים למחצה שאירע לבחור לא צעיר, חיטרא שמו, בעת סיימו תענוג מיני קטן עם בחורה לא יפה ושעירה, אשר מפאת כיעורה וחוסר חשיבותה שכחנו את שמה ונקרא לה הבלותא. מוכן שהבלותא שימשה לחיטרא רק כבשר ללפיתה, הוא לא התענג עליה כלל, הוא עצם עיניו ותוך משמוש בבשרה דימה לעצמו בחורה אחרת, יפה ובלתי מושגת לחלוטין, עומדת כשגבה אליו, מפנה ראשה אחורה, לעברו, ומחייכת חיוך קליל של חמלה ולגלוג, חיוך של מי שאינה ניתנת להשגה ולפתע הלהיט אותו עד כדי כך החיוך הקליל של הבלתי מושגת, שהוא לפת לפיתה אדירה בירכי הבלותא, פלט בעיניים עצומות יבבת נכאים כלפי הבלתי מושגת, והגיע אל פסגת תענוגו תוך שיכבתו מתחלפת פתאם בשתי נחירות עמוקות, ולאחריהן געה בצחוק משוחרר של פורקן, פלט לפתע גם נפיחת תרועה קצרה ועמומה מתוך מעיו, גיהק, ולבסוף התעטש, התגלגל על גבו ושוב צחק, הפעם לא מפורקן אלא מחמת הסידרה הנדירה של פליטות אוויר קולניות אשר אירעו לו בסמוך לפסגת התענוג. הבלתי מושגת התפוגגה באוויר (תחת שתתפוגג הבלותא), והבלותא שכבה לצידו ועישנה סיגריה בחוצפה של אדם המעז להתנהג כמו בסרטים. היא הביטה בחיטרא בגבות מורמות מעט, כמו בתימהון למשמע הצחוק הקולני, אך התימהון לא היה אמיתי, חיטרא לא עניין אותה יותר מכפי שעניינה היא אותו, ולאחר ששאלה פעמיים "מה הצחוק הגדול?" וחיטרא לא ענה אלא בפרצי צחוק נוספים, חדלה מלשאול, המשיכה לעשן ואפילו הציצה בעיתון. חיטרא קם ולבש את בגדיו בלי לומר מלה, ותוך כך כבר ראה עצמו מספר כלאחר יד למישהו מירידיו את המאורע המשונה שקרה לו בהיפלט לו מכל חורי גופו תרועות ונשיפות עם הגיעו לפסגת העונג על בשר האשה. כמוכן, הסיפור מיועד היה ליצור בלב השומע רושם שכאן מדובר בגבר מצליח המשיג נשים באדישות ואינו שם לב בכלל לבשר עצמו, אלא רק לרוטב הפיקנטי המתלווה אליו; זאת ועוד, שהוא זכאי, ללא עוררין,

לפלוט את שפלט בנוכחות אשה מבלי שתגרש אותו מעל פניה או תמאס בו, וזה מוכיח שוב את אדנותו המוחלטת בעולם הנקבות, קסמו הפראי שאין לעמוד בפניו, ובוזו לכל הלכות נימוס הקשורות בעולם הנקבות. "ועכשיו" אמר חיטרא בלבו עם צאתו מן הדירה, "עכשיו צריך רק לספר". כן, אך למי מספרים כעת באישון לילה? לפני מי להתפאר? לפני מי להתגנדר?

יפתה והתפתחה

חיטרא השלים במחשבתו עם דחיית הסיפור למחר, וכבר עלץ בציירו לעצמו הסבה למחרת במסיבת רעים ובספרו את המעשה המדהים למחצה. אבל לא היתה לו למחרת כל מסיבה, ולא היה לו שום רע. חיטרא היה בודד בעולם עם הסיפור שלו. לפנות ערב הלך לבקר את אמו הישישה, אשר גם לה כמובן אי אפשר היה לספר את המעשה. אך בכואו אל אמו מצאה לבושה בשמלה במקום בחלוק מהוה, אם כי בלי מעיל, ולחיים קצת מפודרות, אם כי שפתיה לא משוחות בצבע שפתון. ופירוש הדבר: היא עמדה לצאת מן הבית, אך לא למרחקים ארוכים, במשוער לא יותר מרבע קילומטר.

"כן," אמרה האם בנימה של סיפוק כבוש, "אני מוזמנת. לחברתי הטובה פשיצה. מוזמנת לבלות, אתה חושב? לא אמך, אמא לא נולדה לבילויים. ראשית, הלא פשיצה היא שכנה, אין כאן נסיעה, ואיזה מין בילוי זה להיכנס לשכנה? ושנית, אלוהים הרי רצה שפשיצה תהיה עשירה ממני, ויש לה בלי עין הרע, הלוואי עלי, הרי את כל השמלות שלה היא תופרת אצלי, אין לי יום ואין לי לילה, וכשהיא מזמינה אותי אליה, אז מה, לרקוד אני מוזמנת? לעזור בהגשה! הנה, אפילו לקחתי לעצמי בארנק סינר קטן."

וכאן פתחה אם חיטרא, אמנית ההתמרמרות, את פיה ודיברה שעה ארוכה על ההגשה, וההשפלה שבהגשה, ועל גורלה להגיש לאחרים, ועל טוב חייהם של אלה שמגישים להם, והוסיפה והתלוננה מתוך לב מורתח מלא רעל: הגשה, הגשה, הגשה... ומקץ ההתמרמרות חשקה לסתותיה, סמל לנשיאה בעול, ניענעה ראשה שלוש-ארבע פעמים כנדה על מר גורלה, ואז נטשה לזמן-מה את גורלה ושבה וחזרה, בנחיריים מתרחבים מעונג נסתר, אל הנתחים העסיסיים של החיים:

"נו, ואתה לא יודע מי בא לפשיצה? כלבלה! כלבלה באה! כלבלה, בתה של פשיצה, חזרה מלימודים באמריקה עם מי? עם הוכצייט ארוסה! ולפנות ערב הם בביקור אצל האמא, פשיצה, ואני מוזמנת! ואלו תצטרף גם אתה, ותראה את כלבלה אחרי עשר שנים באמריקה, אומרים שיפתה והתפתחה, לא כמוך, היא

מאוד תשמח לראות אותך ולהכיר לך את הוכצייט ארוסה, הוא אמריקאי ממוצא שווייצרי, לא כמוך, וגאון גדול בהנדסה מתחת למים, ככה שמעתי."

חלקיה המוצנעים

חיטרא עיקם את אפו פעמיים, אבל הסכים מיד להצטרף. מה יש לו לעשות כעת, מלבד להיות עם עצמו, ואת עצמו יש לו הרי גם אחר כך. בלבלה היתה בחורה חנינית, למרות שזכר אותה כבעלת גוף כחוש. אבל אולי – כפי שמרמזת אמו במלה "התפתחה" – אולי חזרה מאמריקה עם נתחי בשר מלאים? אמנם, רוזן או שומן, כלום לא יועיל לו כאן, היא הרי באה עם ארוסה הוכצייט, המומחה השווייצרי-אמריקאי בה"א הידיעה להנדסה תת-מימית, ולו, לחיטרא, אין כלל סיכוי, אבל הלא להסתכל אפשר, תענוג לא קטן ניתן להפיק מהצצה כהלכה באשה. ואדרכא, המאבק לראות את חלקיה המוצנעים קשה הרבה יותר, אך גם הפיזוי רב יותר. עליך לשבת מולה, ראשך נמוך ככל האפשר – לשם כך עליך להגליש גבך אט אט, מטה מטה בתוככי הכורסא ולחכות עד שתגביה רגל על רגל, ואז יתגלה לעיניך בשר ירכיה הלבן והמרגש כל-כך, ואפילו, ברגע של הסחת דעת, ייפשקו הרגלים, והופ, הנה לעיניך מחוזות התחתונים! מה יש כאן לדבר, טוב ללכת אל פשיצה (גם את ירכיה שלה לא מזיק לראות, הן שופעות ורוטטות), טוב להציץ בבתה בלבלה בתשוקה, טוב לסקור בלגלוג ובעיונות את הוכצייט ארוסה (פגמים ודאי לא יחסרו גם בו), טוב לשתות קפה ולאכול עוגה אצל מישהו בלי לשלם, טובה, טובה ונעימה החברה האנושית. ומה על סיפור המעשה המדהים למחצה? אולי ימצא מישהו בערב. אולי מחר. הזדמנויות לא תחסרנה, העולם מלא אוזניים, מלא פיות פעורים, מלא טפיחות על שכם, החיים הרי רק מתחילים, ועל כל פנים לא רחוקים מהאמצע.

יוצאת מן האמבטיה

איך לתאר את דמותה של בלבלה? היא היתה הנערה הנצחית שאחרי אמבטיה, זו הדמות הנשית הנפלאה העטופה חלוק רקום, היוצאת ברה ונקיה מן האמבטיה, מדיפה ריח ניחוח מיוחד, עיניה בורקות ברעננות ושערה רטוב מן החפיפה. היא אינה שמה לב כל-כך אליך, אלא ניגשת אל שולחן הטואלטה הקטן, נוטלת מסרק ומסרקת את שערה. כיוון ששערה ארוך, היא מטה בכל פעם את ראשה קצת הצידה לסרק היטב היטב, פעם את מחצית השיער מצד ימין, ופעם את

מחצית השיער מצד שמאל, פניה הנשקפים בראי קצת כאובים מחמת הימשכות השערות בשיני המסרק, והמתבונן בה מאחור ורואה את ראשה הנוטה הצידה ואת פניה הנפלאים המיוסרים בהטרדה של מה בכך, ייתקף בתשוקה אדירה אל הדמות הזו. והיה לה, לתכונת "הנערה שאחרי אמבטיה", עוד פן אחד, נפשי. נפשה של בלבלה היתה פשוטה, נחרצת, לא עקמומית ולא ערמומית. מין פשטות נפלאה כזאת – סבון ומים. הנה, מצד אחד העולם, הלכלוך, ומצד שני – בלבלה, סבון ומים. כזאת היתה בלבלה, הנערה הנצחית שאחרי אמבטיה, ראשה תמיד – אפילו לא לאחר הרחצה – מוטה קצת הצידה, ופניה נתונות בהעוויה קלה של ספק ייסורים ספק סלידה מכל האופף אותה.

האפלולית שבין ברכיה

חיטרא ידע היטב כמה אפשר וראוי לסלוד ממנו, ולפיכך מצא עצמו בהתאמה מושלמת מול פניה מביעות הסלידה של בלבלה בבית אמה פשיצה. הוכצייט, הארוס, היה שם כמובן אף הוא, יושב על הספה לצד בלבלה, ירו האחת תומכת בסנטרו, פניו משתדלות לנהור מאינטליגנציה, לעיניו משקפיים עם מסגרת דקה (חיקוי למשקפי המלומד האיטלקי הגאוני פונטאלה מונטאלה), וחיוך אירוני קטנטן תמידי משוך על שפתותיו כתרומה חברתית פעוטה, כלאחר יד, של אדם השקוע כל הזמן בספירות עליונות. פשיצה ואמו של חיטרא התרוצצו כל הזמן בין המטבח לחדר – לצורך ושלא לצורך – מביאות קפה ועוגות ועוגיות, בוחנות בדרכן בדים ומודרות שמלות ומקפלות כביסה, ומסדרות ארונות, ומקרקות, מקרקות קוקוריקו אינסופי, אחת תרנגולת גאיונה, ואחת תרנגולת מרוטה. בצאת פשיצה מן החדר היה חיטרא מעיין באחוריה הגדולים, ובהעלמה בפתח היה מחזיר מבטו אל בין ברכיה של בלבלה, והוא מתאמץ לחדור אל האפלולית שבין ברכיה מתחת לשמלתה. הוכצייט ישב, חיוכו הזעיר על שפתיו והסתכל מבעד למשקפי פונטאנה-מונטאנה שלו לאנשהו, איש לא ידע לאן. ואז אמר חיטרא:

"שמעתי שאתה מתמחה בהנדסה הידראולית."

"הוכצייט משווק צעצועים לאמבטיה." אמרה בלבלה ברעננות נחרצת. כמו שאמרנו: סבון ומים. חיוכו של הוכצייט לא השתנה כלל, אבל חיטרא הסתכל עליו, על השרץ הקטן המבקש להצליח באמריקה, וראה לפתע את חיוכו כמות שהוא: חיוך של מורך ופייסנות רבה של בחור הרוצה מאוד את בלבלה, ומבקש להיכנס אל תוך חייה ולהתחבב על אמה ועל כל מכירה, ובכלל, להיות בטוב

עם כל העולם. אכן, זהו אדם שלא יודע להגיד "לא". הציעו לו עוגה – ייקח, הציעו לו דג מלוח – ייקח; ואם יסרב, יסרב בנימוסיות מופלגת, נמסה, חלזונית. אכן – ורק עתה הבחין בזאת חיטרא – דומה שקריצה מתמדת עומדת ותלויה לו בקצה העין. הצע לו איזה דבר סרסרות קטן – מיד ישיב לך בקריצה חטופה בעין ויילך להסתודד עמך בפינה. צאתך לשלום, פונטאנה-מונטאנה המלומד הגאוני, ברוך הבא פישל הוכצייט רוכל הסדקית.

שולי שמלתה מתרוממים

חיטרא הרגיש לפתע הקלה עצומה, הרגשה נפלאה של כוח ורוממות. כאילו משא כבד הוסר מעליו. ובכן, הוא אינו היחידי הראוי לסלידה בעולם. ואם בחורה כבלבלה מוצאת משהו בהוכצייט, הנה גם לו יש תקווה גדולה בחיים. חיים צבעוניים ועליזים נפרשו פתאום לפניו, ומן הרדיו שבדירה סמוכה בקע פתאום ואלס. בבלבלה שחשה אף היא בהתמעטות ערך אירוסייה בעיני חיטרא, קמה מיד ממקומה, ניגשה לארון קטן בעל דלתות זכוכית שבפינת החדר, להוציא אלבום תמונות ילדות שלה, אשר לאחת מהן, ודאי מתקופת גן הילדים, השתרכבו גם פניו של חיטרא. עוד היא גוחנת – ושולי שמלתה מתרוממים קצת מאחור – על הארון הקטן, וחיטרא קפץ ממקומו וניגש ועמד לצידה, בבלבלה דיפרפה רגע באלבום, והנה מצאה תמונה ישנה ובה היא, בגיל ארבע או חמש, ליד שולחן קטן עמוס ממתקים, ועל ראשה זר, ולצידה, בין ראשי הילדים המצטופפים סביבה ומבקשים ליהנות מזיו חשיכותה, פני ילד אחד, אף הוא באותו גיל, פניו מביעים תימהון אין קץ לעומת הצלם המצלם, אך ידו שלוחה כבר אל העוגה שלפניו, ועל ראשו, לא זר, כי אם כובע. זה היה חיטרא.

קירבה אינטימית

חיטרא, אם משום שחש עצמו לפתע, למראה התמונה, מקורב קירבה אינטימית, כמעט משודך אל בבלבלה, ואם משום דעיכתו הפתאומית של הוכצייט בעיניו, עשה פתאום מעשה נועז. הוא קירב אוזנו לאוזן בבלבלה הצחה ולאט בטון אדיש, כביכול, אך לא בלי רעדה קטנה של מורא:

"אתמול בערב שכבתי עם נקבה, וכשגמרתי תקעתי שתי נחירות, צחקוק, נוד, גיהוק, והתעטשתי לקינוח. אף פעם לא ניגנה אצלי תזמורת כזאת."
 "בוא אחרי!" אמרה מיד נחרצות בבלבלה, סגרה את האלבום ויצאה מן החדר,

כשחיטרא הולך אחריה מתוך חשש מהול בעונג, והוכציט, שהחיוכוך לא מש מעל פניו, המשיך להסתכל אל מקום בלתי ידוע, אך נראה ששני הריצי דאגה נחרשים לו במצחו בהמשך לאף.

עמדה לצד האסלה

בלבלה פתחה את דלת חדר בית השימוש הקטן, ולא סגרה אותה, אלא עמדה בפתח, פניה אל חיטרא, מזמינה אותו להיכנס. חיטרא נכנס ללא אומר, ובלבלה סגרה את הדלת אחריהם. היא לא התיישבה על האסלה (מן הסתם לצורך זה לא היתה מזמינה את חיטרא להיכנס עמה), רק עמדה לצד האסלה, צדוריתה מופנית אל הצוהר הקטן אשר למעלה, וחיטרא עמד מול האסלה כמו מול מזבח משונה, אשר בתחתיתו מקווה מים קטן עגול – שעתה היה שחור וצלול – לשטיפת הקרבנות תהומה. בלבלה פתחה ואמרה:

”ומה אתה חושב לעצמך, אתה עם ההעזה המתנגדרת שלך. לבוא ולספר לי בהפגנת נוצות טווסית את פרשת סירחונותיך עם בחורה אחת לא נחשבת ולנסות להדהים אותי. אינני נדהמת כלל, למעשה אפילו ציפיתי לאמירה המופגנת שלך, שכן אני מכירה אותך מילדות. תמיד היתה כך תכונה זו, ההעזה, כביכול, השטחית שלך. אני אומרת 'כביכול', מפני שלמעשה גם העזה אין כאן. מה יש כאן? מין ניסיון נואש להיות נועז, לשמור על חן נעורים שכבר אבד ואיננו. והרי אינך נער עוד. כמה המוני, כמה זול. שום עומק, שום בשלות, הכל מרפרף על פני השטח. כי מי אתה בעצם בבדיקה השוואתית? אפס מוחלט על פי קנה מידה בינלאומי ולאומי, בהמה גמורה על פי קנה מידה עירוני, אדם בינוני לחלוטין בקנה מידה שכונתי, וגאון גדול על פי קנה מידה הכולל אותך ואת חתול חדר המדרגות שלך. ומה שמניע אותך הוא כמובן רק הרצון הנואש לשאת חן, וזאת אתה עושה בגנדרנות עצמית מסתלסלת שאין לה אח ורע בכל דברי ימי האנושות – אבל מה אני אומרת 'שאיין לה אח ורע' – יש לה המון אחים ורעים, כל-כך הרבה אחים ורעים יש לה – כי מה שאתה אומר אין לו אפילו הכוח להדהים! ובה, בגנדרנות הנפוצה הזאת, מצאת לך את הדרך הילדותית, השטחית ביותר לנשיאת חן בעיני גברות. הבט בעצמך! מה אתה מכיל חוץ מהרצון לשאת חן בעיני גברות? שום שאיפה אמיתית, שום תכלית וייעוד, סתם התפנקות. נשאת ילד מפונק, מוג לב, לא מבוגר. כמה מביך, אף מעורר סלידה, לראות אותך בגילך, וידך קצרה מלהתבגר.”

הציגה ידיה על מתניה

חיטרא, שהביט לפני דבריה ועם תחילתם אל פניה של בלבלה במתח גדול של גירוי וסקרנות, השפיל בהמשך, משראה להיכן דבריה נוטים, את מבטו למטה, קצת הציגה, אל נעליה וקרסוליה של בלבלה, ופניו אדמו מבושה. בלבלה הציגה ידיה על מתניה, נשמה והמשיכה: "אני מרחמת עליך יותר מאשר כועסת עליך. אני מרחמת על מי שכך רואה את העולם, שאופקיו צרים כל-כך, ועולמו הרוחני דל וילדותי כל-כך. אני מרחמת עליך מפני שאתה מפסיד כעת את הקטע החשוב ביותר של חיי האדם – הלא הוא פרק הבגרות. כי לשם מה מכוונים חיי הילדות, אם לא להכשיר אותנו ליום בו נתבגר, ננשום עד מלוא קיכולת הריאות, נראה את העולם כפי שהוא, למלוא גווניו ולרוחק כל אופקיו, נתמודד מתוך בשלות עם שמחותיו ובעיותיו, נקשור קשרים יציבים של אמת עם הזולת, ונייעל את העולם למען הבאים אחרינו? כי מה יש לנו אחרי הבגרות? – הזיקנה המסכנה על החולי, התשישות, אבדן כל הכוחות. אומללים הם האנשים העוברים מן הילדות לזיקנה בלא הפרק החשוב ביותר של חייהם, הוא פרק הבגרות!" ראשו של חיטראהיה עתה שמוט על חזהו, פניו סמוקים לגמרי, ובעיניים מעורפלות העביר את מבטו מנעליה וקרסוליה של בלבלה אל המקווה הקטן העגול שבתחתית אסלת בית השימוש, שם נשתקפה לו כבואת פניו האפורים. ארשת שביעות הרצון והתרוממות הרוח נעלמו מהן כליל, נעלמה אף הבושה, ובמים השתקפה סתם עייפות. בלבלה נעצה עוד רגע את מבטה הרענן והחד בפניו, ויצאה מבית השימוש, סוגרת אחריה את הדלת. חיטרא המשיך לעמוד דום, כמו מרצה מין עונש פנימי לא ברור, לא גלוי, אשר הוטל עליו בלי אומר.

מונעת נעל חדת חרטום

כדקה או שתיים הביט חיטרא אל המים, מנסה לכבוש את עלבונו ואכזבתו ולחזור אל החדר שלו ואדיש. אכן, מפח נפש שכזה! צוננים כאלה על ראשו, רפש כזה על פניו! והוא קיווה לתגובה שונה לגמרי, קיווה להדהים אותה, להתחרות ברוכל הצעצועים חומד ההצלחה האמריקאית, קיווה שהיא תעדיף אותו על פניו ואולי, מי יודע, אף תתאהב בו. כי אכן, כמה נכון הוא מה שאמרה לו אודות הצורך והרצון לשאת חן. כמה קלעה אל המטרה. אהה, איזו אמת נוקבת היתה בדבריה! חיטרא היה גרוש כאב גדול ועלבון, והעלבון, כמו גוש שיש גדול וקר, רבץ בתוך מערת בטנו, ואיזה פסל נסתר כבר היכה בו כאיזמל ועיצב אותו לאיזו

דמות, ושרטוטי הדמות הלכו והסתמנו יותר ויותר בבירור, ומן העלבון הקהה הגולמי עלה דיוקן מלוטש של שתי ירכיים כבירות ולכנות, ירך אחת על רעותה, ומן הירך המוגבהת יוצאת שוק, וממנה כף רגל מונעלת נעל חדת חרטום, והנעל מתנדנדת באוויר, וחרטומה משחק מולו ודוקר את ליבו וקרביו בכוח וקורע מהם נתחים, ומעל הירכיים הכבירות פנים, פנים שהולכים אף הם ומתעצבים, והנה הראש מוטה מעט הצידה, ושיער הצד המוטה תלוי באוויר וקצת לה, כמו אחרי אמבטיה, ועיניים פקחיות רעננות מביטות בו קצת בחמלה, קצת בלגלוג, כן, מבטה החד והמסעיר עד כלות הנפש של בלבלה הגדולה.

אמרה בלקוק שפתיים

חיטרא, ליבו סואן בעוז ונשימתו כבדה, יצא מבית השימוש, סגר את הדלת אחריו והלך אל החדר. פשיצה ואמו כבר ישבו אף הן בסלון מול הוכציית, קרייריסט הפלסטיק, וקראו לבלבלה שעמדה מול הארון הקטן ועילעלה, כמו בפיזור דעת, באיטיות בדפיו של האלבום.

“הקפה מתקרר!” טענה פשיצה באוזני בתה.

“כבר קר לגמרי!” הוסיפה־נזפה אמו של חיטרא בפנים חמוצות מחמירות, מעין נזיפה של משרתת היודעת שמותר לה לנזוף כי היא מתכוונת רק לטובת הגברת, ובנזיפתה היא כאילו רוכשת לעצמה קצת כבוד. בלבלה הפטירה “כבר, כבר” בטון שלו ומסביר פנים של מי שידו על העליונה ואינו צריך להפגין זאת. היא גירשה מעליה את טענות שתי הנשים הבלות באותה חביבות עצלתיים בו נפיל מעל זרוענו פרת משה רבנו שמטפסת עלינו בפיקניק. חיטרא נכנס אל החדר. הוא ראה את בלבלה עומדת ליד הארון הקטן ומעלעלת באלבום. ליבו קפץ מהתרגשות: “היא עומדת שם ומחכה לי!” כי אחרת, באמת, מדוע אינה יושבת ליד הוכציית ארוסה כפי שישבה קודם, וכפי שמחייבים גינוני הפרוטוקול?” שתי פעימות עזות עד להכאיב של הלב – והנה הוא לצידה, לוחש בשקט על אזנה:

“אני חייב לך תשובה.”

פניו נעשו סגולות מחמת עומס הדם שהצטבר בהן. בלבלה הייתה אליו מעט את פניה. “בואי איתי”, הוסיף ואמר לה, וקולו רוטט עד כדי כך שאת ההברה האחרונה כבר לא יכול היה לבטא, אלא בהפחת רוח צרודה מפיו שנשמעה ספק כנהמה, ספק כגיהוק. הוא הסתובב ויצא מן החדר, ובלבלה – הפלא ופלא! – הלכה אחריו. בצאתם מן החדר היטה הוכציית את גופו מעט לפנים, כאילו ביקש

לקום מן הספה, ועיניו התרוצצו רגע לכמה כיוונים בתימהון של מי שאינו מבין מה קורה כאן. אך פשיצה אמרה בלקלוק שפתיים:
 "הם גדלו יחד, יש להם כל-כך הרבה זיכרונות משותפים, לילדים, מי ניגב לבלבלה את הישבן אם לא חיטרא?"
 "ואיך ניגב?" שאלה אם חיטרא בשחוק מלא חמיצות, "והרי הם באותו גיל!"
 "ניגב," פסקה פשיצה בשקט ללא עוררין, ואם חיטרא הינהנה בהסכמה לא חפצה.

נתנה לו לנשק

חיטרא עמד ליד דלת בית השימוש הפתוחה וחיכה עד שבלבלה נכנסה, אחר כך נכנס גם הוא וסגר את הדלת. בבלבלה התכוונה לפסוע חצי פסיעה ולעמוד בין האסלה לקיר, במקום שעמדה קודם, אך חיטרא משך בידה לעצור אותה, ומיד הצמיד אליה את גופו. הוא חיבק אותה ונישק אותה בלהט גדול, והיא, בבלבלה הגדולה, המבינה, הניחה לו. היא נתנה לו לנשק אותה ולא נקטה בשום צעד תגובה למעשיו, לא לחיוב, לא לשלילה. חיטרא היה לוחט מאוד בתחילה, אבל עד מהרה, משבושש הלהט להתפרץ גם אל מכנסיו, ואזור המפרץ נותר צונן וחסר תנועה, הלכה והצינה וזחלה גם אל שפתיו, כובד נמסך גם בתנועותיו, ותנועותיו כבדו ונעשו איטיות יותר ויותר, ומצמוצי נשיקותיו נחלשו עד שפסקו, ואז נחו שפתותיו בעגמה על שפתיה, וגופו היה דבוק לגופה קרוש וללא תנועה, ורק רתת קטן היה עובר בגופו מפעם לפעם, ואף זאת לא כתוצאה מתשוקה ולהט, אלא מחמת התכווצות השרירים האוטומטית של הגוף. רגע ארוך של כלימה עבר, ואז ניתקה ממנו בבלבלה, וראתה איך גופו מתרפה, ובעיניו נמסך דוק ערפל לח.

היא אמרה: "כפי שאמרתי לך קודם, פסחת על פרק הבגרות, והגעת הישר משלב הילדות אל שלב הזיקנה. אתה תשוש. התבלית בטרם עת כתוצאה מאורח חיים נפשי בלתי בריא ומאומץ, וכתוצאה ממבנה גוף חלש. למעשה אתה גמור. היית כל חיך קצר נשימה, והנה נסתתמה נשימתך. חיך העכשוויים אינם אלא ריטוטים אחרונים. אמנם ריטוטים אלה עשויים להימשך עוד כעשרים או אפילו שלושים שנה, אך כל תטעה – אתה עומד על מפתנה של הזיקנה."
 "אהה!" התמלטה קריאה נוראה של צער מבין שפתותיו של חיטרא, מין חיל חלוץ של כל שיח נפשו המיואש ותשפוכת מוחו הקודח לשנים הקשות והעלובות שיבואו מעתה.

"כן, חבל עליך," הוסיפה ואמרה בלבלה, "חייך הוחמצו כליל. סבל, תשישות ומחלות – אלה מחכים לך. רוב שרידי כוחך ומרצך יושקעו מעתה בקינאה באלו החיים חיים מלאים, כאלה שהבשילו והתבגרו."

החלה להפשיל את שמלתה למעלה

"בגרות, בגרות!" לָאָט חיטרא בקינאה (הוא לא איבד זמן, והחל מיד במלאכת הייאוש והקינאה) "האם החמצתי את בגרותי לחלוטין?" והביט בפניה של בלבלה, מפלל – לאחר חריצת הדין – להקלת-מה בעונש.
 "לא," ענתה לו בלבלה, וקולה היה לפתע רווי בשמנוניות של נטיית חסד, "לא לחלוטין. בביקורנו הקודם בבית שימוש, לפני שלוש דקות, היה לך רגע אחד של בגרות. היה זה כשהסתכלת בראש מושפל לתוך האסלה. היה בעמידה שלך ובמבט שלך משהו מאוד בוגר ומפוכח."
 "חשבת באותו רגע על אבי ז"ל," אמר חיטרא.

"היתה באמת נימה טרגית, אך מפוכחת מאוד, במבט הזה. מכל מקום, הרגע הזה, הוא שחצץ בין ילדותך לזיקנתך. מיד אחריו התחילה דעיכתך – כפי שהתברר לנו לפני רגע בלפיתת הגוף חסרת האונים שלך – ודעיכה זו תימשך מכאן עד יום מותך."

"היה רק רגע אחד!" קרא חיטרא כהד עמום אחר דבריה.

"כן," אמרה בלבלה, "וחבל שגם רגע אחד ויחיד זה של בגרות התבזבז על אסלה של בית השימוש, אך זה כבר לא כל-כך באשמתך, אלא באשמת הנסיבות."

היא סיימה, התיישבה כשאחוריה מופנים אל האסלה והחלה להפשיל שמלתה לאט למעלה, ולמבט עיניו הכבוי, מתחת לשני חריצי הייאוש שבמצחו, אמרה, כשצל של חיוך מחליף את החומרה על שפתיה, אך מבלי שתאבד את ארשת הבגרות הכללית:

"ולאסלת בית השימוש יש, כפי שוודאי ידוע לך, גם שימושים אחרים."
 וחיטרא הסתובב בלא אומר, פתח את הדלת, ויצא מבית השימוש אל שארית חיי זיקנתו.

אוקטובר 1981

כאן נגמר הסיפור בחתימתו של לוינ. בצידו האחר של הדף יש המשך בכתב-יד, טיוטה להמשך.

[סוף]

חיטרא נשאר בחוץ וביקש להשתין גם הוא. בלבלה אומרת לו מתוך בית השימוש שיחכה. לאות מחאה הוא משתין על הרצפה במסדרון.

היא יוצאת ורואה זאת.

היא מצווה עליו ללכת לבית מרקחת לקנות לו חיתול או אולי היא הולכת איתו.

בבית המרקחת חיטרא מנסה לעשות מזה צחוק מול הרוקחת, אך הרוקחת צוחקת ממנו.

חוזרים לבית. שתי האמהות משקיפות בגאווה מהמרפסת, כשהוכציט משקיף מעבר לכתפיהן.

בתוך הבית מלבישה בלבלה לחיטרא את החיתול בסאלון לעיני כולם, בייחוד לעיניו הנדהמות של הוכציט. ליבו של הוכציט מנבא לו רע לגבי המשך הנישואים.

אמו של חיטרא נאלצת לנקות את השתן שהשתין בנה על הרצפה. היא פורצת בבכי. חיטרא, ליבו נכמר עליה. אינו יודע מה לעשות, מתחיל אף הוא לבכות כמו תינוק כרי שאמו תפנק אותו, אך היא אינה עושה דבר. היא מסיימת את ניקוי השתן, אף מנגבת את מי השתן של בלבלה באסלה והולכת הביתה תוך בכי. חיטרא נלווה אליה, מנסה לבקש ממנה מחילה תוך בכי. לפני הפרידה מבלבלה היא מרימה שמלה, תוקעת נוד וצוחקת, ומראה שיש לה שן אחת חסרה או רקובה. כך מתנפץ המיתוס של בלבלה, והוא הולך הביתה עם אמו, ללא מיתוס, כשכל השכנים מכל המרפסות מסתכלים בהם לבושתם. אכן סיום נאה ליהירותו של חיטרא מן הפתיחה. אך כיברת דרך נאה עשה לו מן הדפיקה בליל אמש עד לחיתול היום לפנות ערב.

הכאב על האם וכאב האם

"בגרות" הוא הסיפור היחיד המוכר לנו שהפך לימים למחזה "הופס והופלה", והוא יכול להעניק משענת מצוינת למי שמבקש לחקור את המאפיינים ה"סיפוריים" של הקומדיה. את דברי על הקומדיה הלוניית אחסוך מקוראי הכרך הזה, ומצד שני אנצל את הסיפור שנכתב ב־1981 כדי להעיר כמה דברים על הז'אנר הזה, המצליח ביותר של חנוך לוי.

כלל, בכל הקומדיות הלווניות מבקש הגיבור להשיג משהו ונכשל כמעט מתחילה. בסיפור שלפנינו מבקש הגיבור לספר למישהי על גבורתו המינית, או ליתר דיוק על אדישותו, גסותו, יכולתו להפליץ ולגהק כאוות רוחו, כלומר לספר על גבריותו (כלומר עודפותו, עודפותו הנפלטת). הוא אינו מוצא אף אחת שתסכים להקשיב לו, והיחידה שלה הוא מנסה לספר על גבורתו, בְּלִבָּהּ (ואולי בְּלִבָּהּ), מחתלת אותו (אם תרצו, מבטלת את העודף שלו, חוסמת אותו, אם תרצו מסרסת אותו), כלומר מחנכת אותו, ומבהירה לו כי הגבריות שלו אינה אלא ילדותיות. הוא שב הביתה מבויש עם אמו (הזקנה). כך על פי הסיפור התבגר חיטרא.

המחזה, שנכתב אחרי שהסיפור חיכה ב"מגירה" כמה שנים, מתרחק מהאירוניה על ההתבגרות (אין התבגרות, אומר הסיפור, אלא ויתור על הילדות), ומתמקד בפארסה ה"ילדית" של ריצת האימהות אחרי הילדים: הופס, הגיבור (זה שהיה חיטרא), והופלה (זו שהיתה בלבלה) היפה והמצליחה. על מקומה של האם בקומדיה הזאת, ביחס לסיפור, אני מבקש לעמוד בדברים הבאים.

בסיום שהוסיף לוי לסיפור בכתב יד, תוך ציון הפרטים החשובים שאותם צריך עוד לעבד, חוזר הבן הביתה עם אמו לעיני כל השכנים במרפסותיהם. השכונה הצפופה שבה גדל לוי, שבה החיים התנהלו במרפסות, נתנה היטב את רישומה גם בסיפור הזה. מבט האם על הבן משולב במבטם של השכנים. במחזה, הבושה שמקורה במבט של השכנים הופכת למשהו ממוקד יותר, דרמתי יותר.

כאשר יוצא הופס מביתה של הופלה, אחרי שנכשל לזכות בסיכוי "האחרון" שלו לאושר, ואחרי שזו חיתלה אותו, הוא מבחין ב"צללית ניתקת מכותל הבית ועומדת בדרכו. הוא נבהל". הוא מבחין באמו ואומר לה: "אמא? ואת חיכית כאן כל הזמן?" אמו פורצת בבכי ואומרת: "כמו כלב" ("הזונה מאוהיו ואחרים", עמ'

63). אחרי הרגע העצוב הזה, החורק מבחינת המבנה והופך את בכי האם למעין סיום לא מרוסן, מעין מוסיקה בסולם אחר, בא סיגור "אידיוטי" של הקומדיה, סיגור מבני, מעגלי: שוב מתפאר הגיבור בהישגיו המינימיס-גבריים, אותה התפארות שפתחה את המחזה (וגם והניעה את הסיפור). אבל הסיגור הזה, של דיון בחמש הפליטות, אינו מצליח להכיל את מה שעלה מהדיאלוג הקצרצר והנורא שבא לפני כן: האם המחכה בחושך ("כמו כלב") לבנה שנכשל והתבזה, בגללה, או בגללו, כי אי אפשר להפריד בין השניים עד שהבן יתפאר התפארות מינית אידיוטית ויהיה 'גבר', 'לא ילד', כלומר ישתחרר מאימו, אבל הוא לא ישתחרר מאימו. גם בסיפור וגם במחזה הם ילכו יחד, בכישלונם שהוא כישלונה.

מות האם, שלא הרפה מהקומדיות של ליון אף פעם, הופך במחזה זה לבכי של הבן, כלומר בכיה של האם בתשובה לשאלת הבן. אין שום קומדיה אחרת של ליון, אפילו לא "קרומ" המוקדמת, שבה, כמו ב"הופס והופלה", זעם הבן על "התערבותה" של האם בחייו הופך לכאב גדול על כישלונם, שהוא כישלונה. בעלילת המחזה האם אינה מתה, אבל ליון מעביר כאן את האבל הזה מהפסים המעמדיים הברורים של הסיפור (אם ובן עניים המבקשים לזכות בחסדים של שכנה עשירה) לפסים של פארסה, שבמרכזה האם ניימה (בפולנית – 'איננה', או 'אין לה').

הזוועה מאחורי הזירה הלוינית, אם קוראים היטב את יצירתו ואת הביוגרפיה שלו, קשורה במות האב. זהו המקום הכואב ביותר שלו. ובכל זאת, בקומדיה, מות האם הוא המוות המהלך עימה, בחייה ובמותה. עוד שנים לפני כן אומר קרום לאמו: "כשאת ישנה, אני חף מפשע, כשאת ערה אני אשם". על כך משיבה האם: "וכשאמות תשמע את גזר־הדין!" ("סוחר גומי ואחרים", עמ' 33). העניין הזה הוא מרכזי כלי־כך לקומדיה הלוינית, כלי־כך רחוק מההבלים שקשקשו כאן במשך שנים העיתונאים והמבקרים שדיברו על "האמא הפולניה", או "האמא היהודיה", עד שאי אפשר לנו להניח עניין זה בלי לצטט עוד כמה מובאות, שהרי יחסי בן־אם הם ציר משמעותי הטעון בעוצמה רגשית פראית אך גם רכה בקומדיה של ליון. כך אומר האהוב לאמו ב"נעורי ורדה'לה":

אמי האהובה, לו היית מתה עלי בילדותי, הייתי ממשיך לשאת אותך בלבי כמו זיכרון יפה, עדין, מקור געגועים חמים לכל ימי חיי, הייתי מחפש את דמותך בכל אשה אחרת שהייתי פוגש אי־פעם [...] ויחד עם זה הייתי חופשי, חופשי מאמי האמיתית והמייגעת המלווה אותי עד עצם היום הזה, מזקינה ומאפירה לנגד עיני, מאבדת את בשרה הוורוד, המלא והרך ונעשית מחודדת וצורמת וחושפת לנגד עיני עצם אפורה ורזה ומנקרת לי את העיניים בעצם קיומה ולוחצת ומחלחלת בגלוי ובסתר ובכל הדרכים ("חפץ ואחרים", 284).

יתר על כן, הסבך שהאם והבן נתונים בו מקבל את ממדיו הקומיים ביותר במקומות שבהם עורך לוינ ניסיון לתהות על "הראשית", כלומר לשבור את המעגל הבלתי ניתן לתפישה אחרת (של בן ואם נפרדים). אז עולה כוחה של הפארסה. אין מקום אחר זולת הבמה עצמה, שם אפשר להציג את הסבך הלא מותר הזה בין האם לבן. בשיאה של ההתארחות בבית הופלה, מתרוצצת שיירה אחרי הצמד בדרכו לבית המרקחת: "הופס, למה עצרתם מול בית מרקחת? לי אתה יכול לספר. ספר, ספר! אתה זוכר אותי? – אני אמך. אני אמא, הופס. פעם לא הלכת בעצמך, אני הלכתי בשבילך ואתה רקדת לי בבטן" ("הזונה מאוהיו ואחרים", 41). כמעט אותו טקסט חוזר כמה תמונות לאחר מכן, מול דלת בית השימוש, החוסמת את הדרך לפני שתי האימהות (עמ' 56). כיוון שהפארסה הזאת מורכבת כל־כולה מהתרוצצות אחר שיגיונותיה של הופלה, האהובה הלא־מושגת, המבקשת, בסופו של דבר, רק לחתל את חברי־לדותה, הופכת ריצתה של האם למין נספח חסר פשר, לעודף שאותו אי אפשר להכיל, או למלא, או לזווג בפתרון הקומדיה: הופלה מתחנת עם צ'רננקו (זה הקרוי בסיפור שלפנינו הוכצייט [נישואים בגרמנית]); אמה תהיה כמובן אם הכלה המאושרת; גיבורנו הופס הולך לחפש עוד פעם הרפתקאות מיניות; והאם ניימה? אין לה מקום. איננה. כך אומר גם שמה.

עוד דוגמה שיכולה להבהיר את העניין המרכזי כל־כך של יחסי אִם־בן בקומדיה של לוינ: לצ'ק היתום מ"הלוויה חורפית", שכידוע נושא עמו את בשורת אמו המתה, מנסה לשוב ולהיות חלק ממשפחה, לחדור את דלתות ביתה, לרדוף אחריה, להתחנן שיכירו שם במות אמו. אלא ששם מתכוננים לחתונה, ואין יכולים לקבל בשורה כזאת שתוביל לדחיית החתונה. המחזה כולו מתרחש בין עת המוות למועד הלוויה. המוות מהדהד לכל אורך המחזה יחד עם השוליות המעמדית של לצ'ק. הגוויה השוכבת אי שם, מחוץ לבמה, מעניקה למחזה את הדימוי המרכזי של טרם קבורה: מות האם הוא המוות. הבן הנאמן מתעקש להביא את דבר מותה לידיעת בני המשפחה כממלא התחייבות שנתן לאמו. נאמנותו נבחנת במידת נכונותו להתקבל אצל משפחת הכלה ולוותר לשם כך על האם. אבל הבן מתעקש. הוא משתדל להציל את אמו מן המוות השני, המוות שגוזרת השכחה (ש"ההולכים בחושך" עוסק בה בעוצמה רבה). הנה כך מומחז מותה (בראשית הקומדיה):

לצ'ק אמא? (פאזזה) אמא? (פאזזה. רואה שהיא מתה, מכסה את פניה בשמיכה) כולנו נהיה שם, אמא. הדודה שרציה, והדוד רשס וולוציה. ואני. ואולי, מי יודע, אולי תבוא גם משפחת החתן. ואנחנו נעמוד שם, סביב הקבר שלך, חבורה שלמה של בני־אדם, חלקם צעירים, חלקם מבוגרים, אחת מהן אפילו צעירה מאוד ויפה מאוד, ואנחנו נחשוב עלייך, ונזכיר אותך ונדבר עלייך בלחש מתוך הרגשה של מחסור ועצב. (בוכה)

מפני שאת באמת היית בעולם, אמא, כולנו עדים, ומוחק אמא, הוא מותו של מישהו שבהחלט היה כאן, ועכשיו הוא בהחלט איננו. ("סוחרי גומי ואחרים", 238)

אלא, שלצ'ק אינו מצליח למצוא מישהו שיקבור את אמו. אין לו יעד לכך שאמו אכן היתה בעולם, זולת עדותו שלו. אחרי המוות בהתגלמותו הראשונה בא, אצל ליון, המוות שמעבר למוות הראשון, זה המוות של השכחה, מות הבן עצמו. אבל מדוע מנסה הבן לקבור את אמו? מדוע אין הוא נוהג כדרך שדמויותיו הפרסאיות של ליון נוהגות בזולתן? מדוע לכל אורך הקומדיה הליונית מתאפיין הציר בן-אם בסוג של רוך, או של חולשה, או של סנטימנטליות, שאינה קיימת בשום ציר אחר אצלו? הרי הציר הזה מכסה אפילו על פני הציר גבר-אשה, כלומר אהבת הגבר הליוני לאשה לאימושגת. אפילו הטיפול הפארודי אינו מצליח לרסן את הסנטימנטליות של המתח הזה – בן-אם. התשובה היא שהראשית (לידה) היא האחרית (מוות) היא המעגל הסגור והבלתי מתפענח. אי אפשר להציג את החיים בנפרד מן המוות, ואי אפשר להציג את הבן בנפרד מן האם.

באחד הסיפורים המאחרים של ליון נאמרים הדברים הללו על האם שלעולם אינה נפרדת מהבן בפשטות גדולה יותר: "נדמה שרוצה אתה לראות דמות גוהרת לנצח, מכסה אותך, ובתנוחת גהירה זו היא קופאת לעד ואינה סרה מעליך לעולם. [...] אך זו הבעיה: אפילו אמך לא גהרה עליך לנצח" ("איש עומד מאחורי אשה יושבת", 93-94).

ליון נפרד מן העולם באמצעות המחזה "אשכבה", שם חזר לעסוק בגעגוע אל האם המתה. בתמונה 15, על ערש הדווי שלו, משתוקק הזקן אל אמו:

הזקן אח, הייתי רוצה לפתח עוד קצת את הנושא על הפימה מתחת לסנטר של אמא שלי... הפטמה זה עניין לחוד, אבל אחר כך באה הפימה, הפימה, היא היתה מאד חשובה לי, אני רוצה שהעולם יידע יותר על הפימה של אמא שלי, איך שיחקתי בה ושיחקתי בה, חשבנו שזה יימשך לנצח... וראה זה פלא, הפימה של אמי היא חלה מתוקה ואני צובט ממנה ואוכל ושבע, וכך יום אחר יום... אני צובט ואוכל והיא צומחת מחדש... חישוב כמה חלות אני חוסך לי כל חיי... שבעים שנה כפול שלוש מאות ששים וחמש... אלוהים אדירים ("אשכבה ואחרים", 222).

י.ל.